

Byla valcha u starýho Růžičky

Textař a podnikatel Michal Horáček přichází s knihou, v níž se prezentuje jako sociální antropolog. Třebaže jde „jen“ o upravenou verzi jeho disertační práce, stojí **Habitus hazardního hráče** za přečtení. Minimálně ze dvou důvodů: pro Horáčkovu inspirativní češtinu a také pro jeho neobyčejný vhled do světa hazardních her.

IVAN VODOCHODSKÝ
sociolog

Michal Horáček – muž mnoha profesí a po roce 1989 především úspěšný podnikatel v oboru sázkových kanceláří – se v posledních letech intenzivně věnoval zejména studiu antropologie. Rukopis mu to však našťastí nijak závažně nepoznamenalo: jeho odborný společenskovední text ani v nejmenším netrpí klasickými neduhy tohoto typu literatury: toporným jazykem a neschopností srozumitelně formulovat myšlenku.

Autor, který sám strávil v prostředí hazardních her přes dvacet let (a byl jedním z vášnivých hráčů), v knize vystupuje jako vypravěč i hlavní hrdina. K oběma těmto rolím se otevřeně hlásí, čímž splňuje základní podmínku pro to, abychom jeho knihu mohli vnímat také autobiograficky.

Čtyři světy

Časový úsek, který zpracovává, je však velmi krátký a ohraničený. Jedná se o pouhých několik dnů roku 1972, během nichž nás Horáček provádí různými scénami, jež za socialistického Československa tvořily svět hazardního hráče.

Je to kavárna U Nováků v pražské Voďčkové ulici, kde se po odpolednech a večerech scházeli zájemci o karetní hry a sázky na výsledky sportovních klání, nejčastěji koňských dostihů. Dále jeden ze soukromých bytů, kde po nocích docházelo na „valchu“ – karetní hru, při níž proti sobě stojí „banka“ (menšina, která „dává“ hru, vyplácí výhry a inkasuje prohry) a většina, která sází své peníze a snaží se uhodnout správné karty. Třetím prostředím je oficiální dostihová sázková kancelář a konečně čtvrtý exkurz přivádí čtenáře přímo na chuchelské závodiště, mezi sázkáře a bookmakery, kteří se tu v sezoně týden co týden scházeli.

Pro takový typ výzkumu, kdy je autor zároveň osobně angažovaným aktérem – a do hry tedy vstupují i jeho vlastní emoce – se v angloamerické terminologii vžil název autoetnografie. Kromě toho, že protagonisty tohoto přístupu vědomě pracují s pocity, jež v nich pobyt ve zkoumaném prostředí vyvolává (a činí je součástí svých interpretací), je typickým znakem emocionálně-antropologické autoetnografie i experimentální forma psaní. Tyto texty tak nezřídka nabývají (při zachování všech nutných vědeckých atributů) i zajímavých literárních kvalit. A někdy se jim dokonce podaří setřít rozdíl mezi vědeckou a krásnou literaturou.

Hráči pokeru. Akryl na dřevě, P. J. Crook 2003.

FOTO GETTY IMAGES

I když se Michal Horáček k autoetnografii přihlásil pouze jednou stručnou zmínkou, jeho kniha svou formou i obsahem beze zbytku naplňuje to, co je smyslem tohoto směru. Totiž zapojit do antropologického bádání, které má být ve své tradiční podobě spíše objektivistickým a vnitřně nezainteresovaným podnikem, osobní pocity výzkumníka v terénu a podrobit je důkladné reflexi. Osobní prožitek a zaujatost se tak stávají z něčeho, co je v rámci vědeckého textu považováno za nepatřičné a nežádoucí, jeho hlavním nosným pilířem. Horáček pak ve své knize nepracuje prakticky s žádnými jinými zdroji krom vlastních vzpomínek. Nejspíš se opíral i o nějaké dobové materiály nebo poznámky, které se uchovaly v jeho archivu, ty však nehrají v jeho díle stěžejní roli.

Křapík vypravuje

Text autor rozdělil na dvě různé – formou i obsahem odlišné – vrstvy, na „příběh zevnitř“ a „příběh zvenčí“. Zatímco „vnitřní“ část je svižným detektivním vyprávěním, jež se odehrává ve zmíněných čtyřech prostředích, pro „vnějškový“ příběh je charakteristická snaha o teoretické uchopení a zobecnění vyprávěného. Obě vrstvy knihy tak lze bez větších obtíží a ztráty smyslu číst i odděleně, což by mohlo být atraktivní zejména pro ty čtenáře, které odborná antropologická stránka celé věci nijak zvlášť nezajímá.

Jako u všech příběhů je i v Horáčkově případě samozřejmě důležité především poselství, jež vyprávění skrývá a snaží se předat. V tomto případě jde konkrétně o snahu představit hráčský svět jako radikální alternativu vůči společnosti reálného socialismu. Představit jej jako alternativu založenou na přímém i nepřímém odmítní celé řady komunistických hodnot.

Právě rozebírání atributů socialistické společnosti a „socialistického způsobu života“ (vztah k práci, vztah k penězům) a jejich porovnávání s tím, jak fungoval život uvnitř hráčského světa, věnuje Horáček největší pozornost. Není pak překvapením, že touto optikou autor zpětně nahlíží (a snaží se legitimizovat) také svůj tehdejší vztah k hazardní komunitě. Dává jí tím podstatně pozitivnější náboj, než který tohle prostředí v drtivé většině případů asociuje. Hraní a sázení zpravidla nebývá chápáno jako únik ze špatného do lepšího světa, nýbrž přesně naopak. Autor ostatně ochotně sám připouští, že hráčská vášeň bývá nejčastěji spojována s nedospělostí, slabostí a závislostí. Snaží se však také dokázat, že hráčský svět za určitých okolností (přínejmenším v kontextu reálného socialismu) lze vnímat i v pozitivním světle.

„Okolnosti“ pak v Horáčkově podání tvoří především ochota přistupovat ke hře jako v principu k férové záležitosti, jejíž akteři disponovali celou řadou v tehdejší době nesamozřejmých ctností, například

velkorysostí, vytříbeným smyslem pro fair play a nezájmem o hromadění hmotných věcí. Ztělesněním těchto pozitivních vlastností v knize je hlavně její druhý hlavní hrdina, Horáčkův „guru“, vystupující pod přezdívkou Kožíšek. Sám Horáček v ní naopak působí v roli „křapíka“ – dosud málo zkušeno hráče, náchylného k různým chybám a prohřeškům proti hráčské etice.

Hnědý kaliko a jiné rekvizity

Ačkoli se kniha odehrává v pouhých několika dnech, nabízí velmi živý a plastický vhled do jednoho z mnoha sociálních světů, které zpravidla zůstávají skryté nezúčastněným pohledům. Důležitou součástí jeho vykreslení je i barvitý hráčský argot, jímž mezi sebou hráči mluvili. Ten je hojně používán nejen v textu knihy, ale abecedně utříděn tvoří také její samostatnou přílohu. Těm, kdo znají autorovy verše a písňové texty, se tak konečně může dostat vysvětlení, co obnášela „valcha u starýho Růžičky“, proč má někdo „srdce jako kníže Rohan“, co je „moje teta, tvoje teta“ a co to znamená „mít hnědý kaliko“.

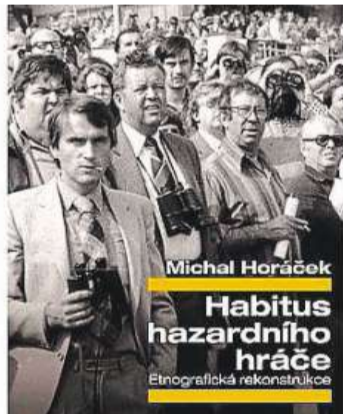
Horáčkovy knihy přináší v mnoha ohledech uspokojivý čtenářský zážitek, v jedné věci přesto zůstane naše zvědavost spíše neukojena. A sice dojde-li na otázku, co se stalo se specifickým hráčským světem po příchodu svobody. Něco lze vyčíst v náznacích. Třeba tam, kde Michal Horáček srovnává fungování hazardu v normalizačním

Československu s podmínkami, za jakých je na komerční bázi provozován ve Spojených státech. Je zřejmé, že se jedná o dva sice navenek v lecčems podobné, uvnitř však zcela nekompatibilní prostory.

Snad autor najde ochotu investovat čas a energii do dalšího riskantního podniku – a napíše knihu o „konce starých časů hazardu“ u nás. Vzpomínek na to má nepočítaně víc než dost.

Habitus hazardního hráče. Etnografická rekonstrukce Michal Horáček

Vydalo Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2012, 367 stran.

Zemplínská venuše a zima v muzeu

Patřím k té hrstce Bratislanů, kteří mají rádi východní Slovensko, přesto jsem v Humenném vystupoval úplně poprvé.

Důvěrně znám katastrofální stav slovenských knihoven. Zjevně se s ním seznámil i premiér Robert Fico, který v dubnu 2012 avizoval velký projekt jejich obnovy. Kromě opravy budov podporoval dokonce i rozšiřování knihovních fondů, přičemž chtěl upřednostňovat slovenské autorky a autory. Chtl „uspokojit dvě stě až tři sta obcí“.

Čekání na bouři

Po roce se prioritou namísto knihoven staly stadiony a před spisovateli dostali přednost fotbalisté, kteří podle šéfa svého svazu nutně potřebují „kryté tribuny, sklopná sedadla, zázemí pro hráče“ a „hospitality“ – po jazykové stránce je už slovenský fotbal světový.

I většině knihoven by se hodila nová střecha, protože do nich zatéká, a nové židle by také přišly vhod. Jen pohostinnost kupovat netřeba, té tam je dost. Do základů Vihorlatské knihovny v Humenném uložili azbest, nejdříve nechápal, proč se občané vždy tak těší na bouři, zvláště v noci. Když hřmí, blýská se a zuří liják, obyvatelé se projevují mimořádně činně: vyprazdňují žumpy a zbavují se odpadků. Nic nevidět, nic neslyšet...

Na čtení přijel i Juraj Lukáč z Osadného. Dříve vymýšlel roboty, ale už dvě desetiletí se věnuje přírodě, lesu a ochraně zvířat. V hraniční obci, kterou si zvolil za svůj domov, nejdříve nechápal, proč se občané vždy tak těší na bouři, zvláště v noci. Když hřmí, blýská se a zuří liják, obyvatelé se projevují mimořádně činně: vyprazdňují žumpy a zbavují se odpadků. Nic nevidět, nic neslyšet...

Spíš trpěné než chtěné muzeum

V Michalovcích mi nocleh zdarma poskytl Zemplínské muzeum. Navštívil jsem ho

MICHAL HVORECKÝ
spisovatel

STŘEDOEVROPSKÉ OKNO

poprvé a nadchlo mě. Jen jsem se na prohlídku málo oblékl. Muzeum už dávno nemá na topení, je tam kosa. Lektor mě doprovázel v čepici, se šálou na krku a v zimních rukavicích. Drkotat jsem zuby a obdivoval hliněnou Zemplínskou venuši z Oborína, okouzující múzu.

Osud prvotřídního muzea je politikům ukradený, je spíš trpěné než chtěné, dokonce by ho rádi spojili s osvětlovým střediskem a hvězdárnou, takže jeho budoucnost je asi ve hvězdách. Loni při větrné smršti před vchodem spadlo několik obrovských

stromů, takže se musela opravit část starého plotu. Kotelnu zásah minul, takže topení se nikdo nezabývá.

Bavič Michal Hudák dostal v Michalovcích za moderování městského plesu 3000 eur, tedy asi 77 000 českých korun. Spisovatel Michal Hvorecký dostal v Michalovcích za literární čtení v městské knihovně pět vyřazených knih.

Luxus pro 150 vyvolených

Věřte mi, že tomu druhému Michalovi ani za mák nezávidím. Klidně říkejte, že se nehodím do dnešní pragmatické doby. Ale já bych se stydl přijmout i o jednu nulu menší částku za vystoupení ve městě, kde se nezaměstnanost pohybuje kolem 20 procent, kde jsou tisíce lidí bez práce dlouhodobě a kde je průměrná mzda 620 eur hrubého.

Divím se slovenskými herečkám, hercům, moderátorům a hudebníkům, že přijímají účast na akcích, na kterých velmi chu-

dá města uspokojují hrstku velmi bohatých – na ples přišlo pouhých 150 hostů...

Navíc každému soudnému člověku musí být jasné, jací podnikatelé chodí na takové akce, o co tam jde v první řadě: o získání městských zakázek. I v Michalovcích už hlavní sponzoři plesu opravovali fotbalový stadion, sídlištní plochy i dům pro seniory a těší se na další kšefty.

Zemplínská knihovna nemá na nákup knih a město tvrdí, že nejsou peníze. Jsou. Otázkou je, komu jsou určeny, kdo o tom rozhoduje a kdy již tohoto slovenského systému legalizované korupce budeme mít opravdu dost.

Celý stát jako by čekal na noční smršť, která všechno to svinstvo smete alespoň k sousedovi nebo ještě dál. A když neprší, bouři si leckdy uděláme ve sklenici vody. Je ticho. Smráká se. V dále už hřmí.

Autor (* 1976) je spisovatel, žije v Bratislavě